

EL BARRI DE LA PLATA, dos segles d'història al Poblenou

El carrer de Wad-ras, centre històric del barri de la Plata, ja no surt als mapes i els plànols. El nomenclàtor democràtic va canviar-li el nom, i de recordar una de les sanguinolentes victòries de l'Espanya colonial al nord de l'Àfrica —dels canons incautats als marroquins va sortir el bronze per fer els lleons de la porta del Congrés— va passar a retre homenatge al doctor i científic poblenoví Josep Trueta, nascut al número 236 del mateix carrer, 37 anys després de la batalla, i conegut arreu del món pels seus descobriments en la curació de ferides de guerra. Aquests descobriments van salvar moltes vides a la Segona Guerra Mundial i la Guerra Civil espanyola, però la seva defensa del Govern català republicà el va portar a l'exili.

Tot i això, si s'escriu Wad-ras al cercador de carrers del web de l'ajuntament, l'internauta del segle XXI és transportat fins a l'indret original, en una inesperada reivindicació cibernètica de romanticisme històric. El barri de la Plata no surt tampoc al mapa «oficial» dels 73 barris de Barcelona, però roman al cor de molts dels seus habitants i veïns i, malgrat el profund canvi urbanístic i social que viu actualment, té reservat un lloc preferent en la memòria col·lectiva del Poblenou.

Fer un tomb pels 300 metres del carrer de Doctor Trueta que creuen el barri permet reviure la recerca per Internet. El passat es barreja amb el present i el futur i provoca sentiments contradictoris. El mateix progrés que el va fer ric i pròsper (segons la tradició popular el nom de la Plata fa referència als diners que guanyaven els fabricants artesans de bótes, els boters, que s'hi van instal·lar i el van fer néixer a principis del segle XIX) el sotmet 200 anys després a una nova transformació gairebé tan radical com la del seu sorgiment en forma de nucli urbà en uns paratges on «tot eren camps», com deia abans la gent gran. Afectat pel pla municipal de reconversió del Poblenou industrial en el districte tecnològic 22@, el carrer i el barri viuen temps d'expropiacions, enderrocs, reurbanitzacions i rehabilitacions. Un moment adient per fer-hi un cop d'ull i actualitzar la seva situació des d'una perspectiva històrica, tot comparant els resultats amb dues experiències semblants organitzades per la publicació *4 Cantons* a la dècada dels anys seixanta i a la dels setanta, respectivament, del segle passat. La primera referència és del setembre de 1964, mitjançant un article de Jorge Braña i Alberto Pla al número 30 de la revista

Nou traçat de les vies al carrer del Doctor Trueta — abans carrer de Wad-ras— a l'altura del carrer de Badajoz. La imatge és de l'any 1936.

Etiqueta d'una capsa de galetes Solsona dels anys vint amb una imatge impossible de la fàbrica amb el mar al darrere.

poblenovina. I la segona és del número 136, editat el febrer de 1976 i escrit per Nicasi Camps i Maria Favà.

Aquesta darrera forma part d'una sèrie de cròniques del «Poblenou desconegut», la qual cosa evidencia un dels primers trets característics del barri de la Plata, tot i la seva popularitat: la manca de consens sobre una delimitació geogràfica exacta. Braña i Pla ho resumeixen sentenciant que «el que la gent coneix ara com el barri de la Plata no és tot el barri de la Plata». Ells ho ubiquen en la creu originada per l'encreuament dels carrers de Doctor Trueta i Badajoz, des d'Àvila (extrem sud) fins a Ciutat de Granada (nord) i del passatge de Mas de Roda (oest) a l'avinguda d'Icària i el cementiri (est). Segons altres documents, aquests límits es poden ampliar pel nord fins a Roc Boronat i per l'oest fins a Ramon Turró.

I també es pot incloure, tal com fan Camps i Favà, el conegut com a passatge de la Cadena (entre Àlaba i Àvila), tot i que oficialment porta el nom de General Bassols. La cadena que barrava el pas als vehicles forans, responsable del nom popular, ja no hi és, ni tampoc els ferros que l'aguantaven i que el 1976 resistien. Tot i això, en una de les façanes de l'interior encara es conserva una inscripció amb el nom anterior del passatge, dedicat a un altre general, Cabrinetti. El petit carreró comunica Doctor Trueta amb l'avinguda d'Icària i barreja cases antigues de planta baixa i un pis amb edificis més moderns o rehabilitats, com ara el que acull l'Escola del Taxi del 22@ i un hotel nou de trinxera amb façana a l'avinguda. També hi ha un solar buit on un gran cartell metàl·lic explica que és un espai reservat per fer-hi un centre de barri de la Vila Olímpica.

El rètol és un exemple de la força que manté el moviment veïnal al Poblenou i, sota el títol «reivindicació pendent», diu textualment: «En conformitat amb els suggeriments del Pla d'equipaments del Poblenou (juliol de 2001), en aquesta zona el pla 22@ alliberarà espai suficient per cobrir aquestes demandes. A dia d'avui, juny de 2004, ens preguntem: quan serà una realitat?». Signen el manifest públic l'Associació de Veïns de la Vila Olímpica i la Comissió pro Equipaments del Poblenou.

Al costat d'aquest passatge n'hi ha un altre encara més petit que actualment ocupa en bona part una casa. Malgrat això, des del carrer de Doctor Trueta es pot veure damunt la teulada la placa amb el seu nom: «Passatge de Carlota de Mena (Tortosa, 1845 – Manresa, 1902. Actriu)». Un altre cop, el passat reivindicant-se al costat del present. D'això en parla també l'article del 4 Cantons del 1976, on s'enumeren els diferents noms que han tingut els principals carrers del barri de la Plata, amb Ciutat de Granada com a principal exponent. Segons expliquen, es va dir Catalunya fins a l'annexió del poble de Sarrià a Barcelona (1921), ja que l'antic municipi «ja en tenia un amb el mateix nom». Després es va dir Sant Quintí, denominació que encara conserva a la part alta, que pertany al barri del Guinardó. Durant la Segona República es va dir Martí Vilanova, i el 1939 va portar durant unes hores el nom de Pablo Iglesias, fundador del PSOE, fins que els franquistes es van adonar de l'errada i el van rebatejar un altre cop com a Sant Quintí. Aquest no va ser el darrer canvi, ja que uns quants anys després es va rebatejar amb la denominació actual de Ciutat de Granada. El carrer Badajoz es va dir Independència; Àvila fou Dos

de Maig; Àlaba es va dir Igualtat, i Ramon Turró va ser Enna abans i després del 1939. L'avinguda d'Icària la van rebatejar cap als anys cinquanta i en van dir Capitán López Varela, un dels guanyadors de la Guerra Civil, substituït posteriorment pel nom original.

La millor explicació de la indefinició científica de les fronteres del barri la trobem a l'estudi —encara vigent— que va fer a principis d'aquest segle l'Associació de Veïns del Poblenou i el Fòrum de la Ribera del Besòs per reclamar un pla de protecció del patrimoni industrial del *Manchester català*. Per a la Plata demanaven la definició d'una «àrea territorial» per al tractament de tota la zona, seguint el «perfil propi» que li dona la seva «tradició social i professional». Aquesta tradició s'expressa en la densitat comercial i de fàbriques, sobretot, del sector agroalimentari i auxiliars. «La disposició d'habitatges entre les fàbriques, sobre un entramat Cerdà farcit de passatges per facilitar l'activitat industrial, juntament amb naus d'emmagatzematge i tallers, constitueix un paisatge de baixa densitat, sense alçàries notables, amb façanes ben assolellades i ambients de tranquil·litat, sobretot els capvespres i els festius. Aquests punts determinen la singularitat d'un paisatge que cal preservar», diu el document. És a dir, són les persones i les seves activitats, i no els carrers, les que configuren un barri.

Malgrat la imatge física cada cop més deteriorada dels fronts d'habitatge de cases baixes a banda i banda del carrer de Doctor Trueta, les botigues tancades i les obres de reurbanització de l'espai públic i de rehabilitació de fàbriques a càrrec del 22@, l'esperit original del barri no ha mort del tot i una tarda

Imatges dels anys setanta del segle XX de dues de les fàbriques més populars del barri de la Plata. A l'esquerra, Galetes i Xocolates Solsona, i a la dreta, la fàbrica de gel La Sibèria.

Interior del bar Elena, que abans es deia Valero, situat a la cantonada de Wad-ras i Badajoz en una imatge del 1977.

Retrat del propietari del bar Elena.

Comissió de Festa Major del passatge de la Cadena als anys cinquanta.

de diumenge del juny de 2009 encara es podia veure la tradicional imatge d'una família dinant amb les portes i les finestres obertes.

El xamfrà entre Doctor Trueta i Àvila és una altra mostra de la pervivència de l'ànima de la Plata. En un dels cantons sobreviu la fàbrica de gel La Sibèria, formada per un edifici principal de quatre pisos i cinc naus. A la façana encara s'hi pot llegir en grans caràcters la inscripció «La Sibèria. Fàbrica de Hielo. Fundada en 1910». L'estructura està protegida pel catàleg, però tota l'illa, delimitada per Badajoz, Trueta, Àvila i Icària, està afectada per un pla de reforma urbanística que ja ha aprovat l'Ajuntament i que la convertirà en seu d'un centre públic de promoció de joves dissenyadors de moda. L'equipament de la Generalitat, que es dirà Centre Bressol Moda, es farà a la nau on hi havia les cambres frigorífiques;

ques; i la resta d'espais acolliran habitatges de luxe (*lofts*). Mentre no comencen les obres, hi ha obert al número 130 del carrer de Doctor Trueta el garatge de cotxes Wad-ras, i les finestres de l'antic edifici d'oficines (entre els números 122 i 128) deixen veure bobines de fil apilades de l'empresa Denier de roba especial de bany, un ocupant posterior d'aquesta part del recinte fabril.

A l'altre cantó del xamfrà, el de muntanya, dues antigues fàbriques han passat ja el procés de reforma que espera La Sibèria. La primera va fer famós el barri de la Plata pel dibuix de la seva façana, la cruïlla entre Trueta i Àvila i un tramvia de la línia 41 circulant-hi, serigrafiat a les capsas de galetes i xocolata que feia i comercialitzava. Es tracta de l'empresa Solsona i Rius, que, segons un altre article de la revista *4 Cantons*, va ser fundada el 1929, i l'any 1964 vivia temps d'esplendor amb «15.000 quilos de producció diària, forns valorats en 4 milions de pessetes i distribució per tot Espanya». El 1976, les coses havien canviat i anunciaven els anys de crisi econòmica mundial que s'apropaven. La fàbrica havia fet fallida i els autors de l'article evocaven el «flaire a canyella» dels seus bons temps.

Actualment, la façana de Galetes Solsona està restaurada i conserva el seu aspecte original, amb les inicials SR als forjats de les finestres. No es veu, però, des del carrer, ja que posteriors edificacions l'han amagada i només s'hi pot accedir des d'un passadís interior sense sortida i amb entrada pel número 32 del carrer d'Àvila, sota el rètol d'una empresa anomenada Bossa Art. L'edifici principal és la seu de la productora cinematogràfica Canónigo Films. A la mateixa illa, però amb façana al carrer de Doctor Trueta (entre els números 127 i 133), s'ha repetit la mateixa operació de rehabilitació en les naus de la família Ametller, que ara acullen l'empresa Teuve

Els boters s'instal·laren en una zona del Poblenou que va rebre el nom de barri de la Plata pels diners que s'hi guanyaven. Dues imatges de començaments del segle XX.

Habitatges del barri de la Plata, cantó muntanya, des del carrer de la Ciutat de Granada l'any 2006.

Habitatges de finals del segle XIX construïts al carrer del Doctor Trueta en una imatge del 2005.

Cruïlla dels carrer del Doctor Trueta i Badajoz l'any 1937. La xemeneia del fons era una de les de la fàbrica de Can Torras.

de serveis per a la televisió de pagament. Un altre operador del mateix sector, Ono, ocupa l'altre costat del cantó de muntanya del xamfrà.

El segon nucli industrial del barri es concentra a l'altre extrem, a la cruïlla de Doctor Trueta amb Ciutat de Granada i Roc Boronat. Tota aquesta part es troba en plena execució d'obres per convertir les antigues farineres de Can Gili Nou i Can Gili Vell (la Fama) en habitatges de luxe, oficines i equipaments (uns treballs mig aturats darrerament per la crisi de la construcció). El mateix s'esdevé dins el passatge de Mas de Roda, que s'ha reurbanitzat íntegrament aprofitant el pla de reforma del recinte de la Compañia de Industrias Agrícolas. Aquest projecte inclou l'obertura d'un vial entre el passatge i Doctor Trueta que obligarà a enderrocar l'edifici del número 153, que està ja tapiat i cobert per una gran pancarta que anuncia «lofts, despatxos i pàrquings del 22@, el districte de la innovació». Aquesta intervenció ha estat molt criticada pels veïns, que consideren que trencarà la unitat volumètrica i d'alçàries de la zona.

Les obres també són presents a la confluència entre Ramon Turró i Granada, amb trams de carrer tallats que augmenten la sensació actual de caos i devastació. En aquesta zona es manté un vell taller, Industrias Metálicas Husa, i l'antiga fàbrica de gel Sant Antoni, reconvertida en magatzem de l'empresa de roba System Action. També hi ha el Centre d'Estudis Voramar, i el conjunt enfrontat de l'església de Sant Francesc d'Assís i d'Industrias Waldés, la darrera gran fàbrica del Poble Nou que manté la seva activitat productiva original: el disseny i l'elabora-

ció de productes metàl·lics per al tèxtil, com ara els botons i les cremalleres dels pantalons.

A prop d'aquest espai, al número 37 del carrer de la Ciutat de Granada, va funcionar fins als anys seixanta el Cine Teatre Catalunya, com recorda l'article de *4 Cantons* del 1976. Ja no hi ha cap empremta física de la seva existència, a diferència de l'edifici protegit on hi havia les oficines i el magatzem de l'empresa vinícola Pedro Massana (1940), al número 168 del carrer de Doctor Trueta, el darrer testimoni de l'activitat original al barri.

El pas del temps ha esborrat també la fama d'eix comercial de la Plata. Els autors de l'article del 1964 defineixen la zona com «gairebé, gairebé una plaça» i identifiquen dinou botigues i tres bars en «només 100 metres» del carrer de Doctor Trueta. L'inventari inclou tres negocis de queviures (el més famós i antic era el de la vídua de Casademunt, conegut com a can Sastre i fundat al segle XIX), dos forns, dues farmàcies, dues verdulaires, una perfumeria, una casa de llegums cuïts, una botiga de pesca salada, una peixateria, una matalasseria, una corseteria, un celler, una cansaladeria, una papereria fundada el 1904 com a sabateria i un quiosc. També destaquen la presència de «més d'un taller mecànic o industrial» i el Col·legi de Nuestra Señora de los Dolores.

Dotze anys després, Camps i Favà encara parlen «d'aquest tros de carrer on es pot trobar de tot» i el comparen amb un «híper casolà». El seu treball enumera també dinou negocis, juntament amb els tres bars. Es tracta de dos forns, dues botigues de queviures, dues farmàcies, una gallinaire, una botiga de

Farmàcia C. Cortel
als anys trenta.

Farmàcia Bertran, situada
al carrer del Doctor Trueta,
147. Any 1961.

llegums cuits, una cansaladeria, una bacallaneria, una peixateria, una carnisseria, un celler, una merceria perfumeria, una papereria impremta on també venen joguines, una matalasseria, una barberia, un quiosc de diaris i revistes i una tintoreria. Un dels bars més famosos, segons aquest article, és el de Cal Trinquet, al passatge Mas de Roda. En aquest local, expliquen, «s'hi havien fet xerrades i reunions polítiques». «Un dels nostres informadors ens ha dit que el barri era de tendència lerrouxista, per l'alt percentatge de gent immigrada que hi vivia», afegeixen.

Malgrat això, el bar més famós de la Plata està vinculat a la tradició anarcosindicalista del Poble Nou. I més en concret, a un episodi històric viscut un diumenge del 1946, durant els temps de la vida clandestina dels membres de la FAI i la CNT. Es deia Bar Valero i estava al número 149 de Doctor Trueta, on ara hi ha una casa rehabilitada. Segons explica l'anarquista Domingo Ibars en una entrevista de Josep Maria Huertas a *4 Cantons* del febrer de 1977, l'establiment fou testimoni d'una batuda policial durant la qual es van detenir entre 40 i 50 persones (una altra font parla de 33).

El 2009, el panorama és desolador i només hi ha sis botigues obertes, nou bars restaurant —la majoria especialitzats en cuina casolana—, un petit taller artístic i quatre locals de petites empreses d'activitats força heterogènies (molles de matalassos, control i dissuasió d'aus, videojocs, ebenisteria i boles de rentada ecològica). Entre les botigues destaca el tancament d'una de les dues farmàcies enfrontades porta amb porta, un fet únic durant moltes dècades a tot Barcelona. El reportatge de *4 Cantons* del 1976 explica la història d'aquesta situació insòlita i entrevista el doctor Soler, propietari en aquella època de

la del número 146. «Des del pati de la farmàcia del davant es veu el taulell de la meua. Hi ha un altre cas semblant a la plaça de Rovira, però no estan tan properes», explicava. Segons aquesta versió, tot va començar el 1899, quan un farmacèutic anomenat Mon, del carrer de Sant Pere, obrí un altre negoci per al seu fill al 146 de Wad-ras. El jove l'avorria l'ofici i va traspasar el local a un altre farmacèutic que es deia Justribó per anar-se'n a Amèrica. Justribó va voler vendre la farmàcia posteriorment i els dependents s'hi van postular, però no tenien prou calés i li va passar a una tercera persona. Enrabiats, els seus exempleats van llogar el local de davant, el número 147, que havia estat una botiga de fruites i verdures. El Col·legi de Farmacèutics no va donar inicialment el vistiplau a l'operació i el permís no va arribar fins al 1924. Cinc anys després, el doctor Soler va comprar la del 146 i més endavant van canviar els propietaris de la nova, que, actualment, és l'única farmàcia que roman oberta.

Una altra anècdota històrica del barri de la Plata fa referència a una font que es va ubicar a una placeta construïda a la cruïlla de Badajoz i Doctor Trueta per facilitar el pas del tramvia. Uns quants anys després, la rodona es va convertir en un oval i la font es va traslladar al xamfrà, però mutilada. És a dir, sense el capitell ornamentat que coronava la columna dòrica de ferro. Així segueix a hores d'ara..., tot i que l'aigua encara raja. En aquell mateix indret, al número 23 de Badajoz, un balcó té penjat un cartell antic que diu «Associació Esportiva de Catalunya. Fútbol y Fútbol-Sala. Registrados en la Generalitat».

Aquest tram del carrer s'ha obert des de la Diagonal, amb la Torre Agbar com a referent simbòlic, fins al mar. El tram que porta a l'avinguda d'Icària està també força deteriorat, i mostra d'això és el con-

junt fabril d'Indústries Deslita abandonat. Només destaca d'aquesta part un edifici al número 24 amb una façana d'evocació noucentista, original del 1899 i amb medallons amb cares de lleó. Queden pocs edificis del segle XIX al barri de la Plata, i el més antic amb l'any de construcció escrit a la façana és un de rehabilitat al número 116 del carrer de Doctor Trueta, aixecat el 1884.

La composició demogràfica del barri no ha canviat gaire amb la darrera arribada d'immigrants i només es visualitza en un supermercat de paquistanesos i un restaurant regentat per asiàtics. No va passar el mateix a finals del segle XIX i principis del segle XX, amb l'arribada de nombroses famílies de la part alta de Castella i de Terol, i amb les onades migratòries dels anys cinquanta i seixanta del segle passat. Des de llavors, l'envelliment progressiu de la seva població i la minsa renovació del parc d'habitatges havien aturat les agulles del rellotge del temps, que ara corren, potser, massa ràpides. Dos segles després de la seva creació, el barri de la Plata es reinventa de nou.

ALBERT OLLÉS

Fotografia del barri
de la Plata el 1977.
Pati de la farinera de Can
Gili Vell, al carrer de la
Ciutat de Granada cantona-
da amb Ramon Turró, 1977.